

γράμματα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΕΧΝΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

και τέχνες

Αθηνά Βογιατζόγλου,

Απηχήσεις της «Δελφικής
Ιδέας» στη νεοελληνική
ποίηση

Γιάννης Βαρθέλης,
Μενάνδρου, αναδρομικά περί Σαμίας

Τατιάνα Τσαλίκη-Μηλιώνη
*Η νέα ελληνική λογοτεχνία στις σελίδες
του γαλλόφωνου περιοδικού Graecia (1910-1914)*

Αλέξ. Αργυρίου,
Ο Σολωμός του Παλαμά

Γιώργος Αράγης,
Αναφορά στην ποίηση του Τάσου Πορφύρη

Amy Mims,
*Η κυρία Καζαντζάκη και η επτάγλωσση
Ιρλανδέζα*

Ποίηση, κριτική βιβλίου κ.ά.

Αναφορά στην ποίηση του Τάσου Πορφύρη

του Γιώργου Αράγη

Ο Τάσος Πορφύρης γεννήθηκε τον Ιούλη του 1931 στο χωριό Άγιος Κοσμάς της επαρχίας Πωγωνίου που ανήκει στο νομό Ιωαννίνων. Στο χωριό του πέρασε ένα μέρος από τα παιδικά του χρόνια, ενώ το υπόλοιπο διάστημα υπήρξε μόνιμος κάτοικος Αθηνών. Ως ποιητής ανήκει στη σειρά των ποιητών του εξήντα ή της λεγόμενης δεύτερης μεταπολεμικής ποιητικής γενιάς. Πιο στενά είναι μέλος της συντροφιάς που έβγαλε τα περιοδικά *Μαρτυρίες* (1962-1964, 1965, 1966), *Προτάσεις* (1971), *Σημειώσεις* (1973 κ.ε.).

Το ποιητικό του έργο απαρτίζεται από έξι συλλογές. Κατά χρονολογική σειρά έκδοσης τις ακόλουθες: *Νεμέρτσικα*, 1961, *Λύσεις*, 3 (μαζί με ποιητικά κείμενα του Στέφανου Ροζάνη), 1968, *Flash Back*, 1971, *Τοπίο*, 1973, *Η πέμπτη έξοδος*, 1980, *Τα λαβωμένα*, 1996. Η τελευταία είναι και η μεγαλύτερη και αποτελείται από πέντε υποσυλλογές («Τα λαβωμένα», *Ιδίους αναλώμασιν*, Θεσσαλονίκη, 1985, «Οι επιζήσαντες», *Σημειώσεις*, 29, 1987, «Τα λαβωμένα, 2», *Σημειώσεις*, 40, 1992, «Τα λαβωμένα, 3», *Σημειώσεις*, 42, 1993, «Το ποίημα», *Σημειώσεις*, 45, 1995.

* * *

Κοιτάζοντας συνολικά τα κείμενα του Πορφύρη παρατηρούμε ότι το ποιητικό εγώ ή η ποιητική συνείδηση κινείται μεταξύ πέντε πόλων. Είναι η ιδιαίτερη πατριδα του ποιητή στο Πωγώνι, η σύγχρονη μεγάλη πολιτεία (Αθήνα), οι καλοκαιρινές μεσογειακές μας ακρογιαλιές, το άλλο φύλο, και το εποχιακό πολιτικο-κοινωνικό-ιδεολογικό πλέγμα. Αυτό συμβαίνει σ' όλη την έκταση του έργου από την πρώτη ως την τελευταία συλλογή. Με τον τρόπο περίπου που διαφαίνεται στο παρακάτω ποίημα της πρώτης συλλογής.

*Πήρα την πίκρα μιας βασανισμένης
μέρας και την ψιλή βροχή
και τη διάθεση ενός εξορισμένου σ' ερη-
μονήσι
σε φαντάζομαι όπως είσαι ή όπως σε
σκέφτονται οι άλλοι
κι ύστερα δε μπορώ να κολλήσω τα κοιμά-
τιά σου –περίεργο–
με παιδεύουν προβλήματα γιατί δεν
παραδέχομαι την λύση τους
άλλοι μιλάνε για χέρι και σκέφτονται τη
γροθιά ή την υπεξαίρεση
μα εγώ χαϊδεύω τα δάχτυλά σου και
κοιμάμαι
σε πλατύφυλλων πλατανιών τον ίσκιο
πλάι σε ποτάμια
που με παραδίδουν λεύτερο κι ανυπε-
ράσπιστο το άλλο πρωί
στην κίνηση της πολιτείας.*

Σ' ένα πρώτο επίπεδο από τους πόλους που προανάφερα οικονομείται το πραγματολογικό υλικό των κειμένων. Με προεξάρχουσα την ιδιαίτερη πατριδα του ποιητή, από την οποία έχουμε μια πληθώρα αναφορών στο φυσικό περιβάλλον, στην αγροτική ζωή και σε παιδικές και ενήλικες εμπειρίες. Αντίθετα η μεγάλη πόλη, αν και συνεχώς υπονοείται η παρουσία της, ως πηγή υλικού παρουσιάζεται μάλλον αντιπαραγωγική. Ενώ πολλές αναφορές έχουμε, αλλά όχι όσο στην πρώτη περίπτωση, και με κάποια ισομέρεια, στο άλλο φύλο, στα θαλασσινά καλοκαίρια και στο πολιτικο-κοινωνικό-ιδεολογικό, πλέγμα.

Σ' ένα δεύτερο επίπεδο αρθρώνεται η σχέση του ποιητικού εγώ με τους παραπάνω πόλους. Αναφορικά με τη γενέτειρα του ποιητή, η σχέση αυτή αφορά τόσο το τότε, όσο και το τώρα. Το τότε, φύση και παιδικές εμπειρίες, στα πλαίσια μιας πρωτόγονης τεχνολογικά αγροτικής ζωής. Το τώρα, φύση πάλι εξίσου θελκτική, αλλά

σχεδόν χωρίς την ανθρώπινη παρουσία και η ύπαιθρος έχει ερημώσει, κοιταγμένα μέσα και από την προοπτική των αστικών εμπειριών του υποκειμένου. Το ποιητικό εγώ νοσταλγεί την αυθεντικότητα των παιδικών εμπειριών, διψάει την επαφή με το φυσικό περιβάλλον, αισθάνεται αγάπη και συμπόνια για τους ανθρώπους, πίκρα για την κατάντια του τόπου και μάλλον απαρρέσκεια για τη σύγχρονη μεγαλούπολη. Όλα αυτά τα ζει πιο σύνθετα όταν γυρίζει στη γενέθλια γη –πραγματικά ή νοερά– και οι δύο χρόνοι, με τους συναφείς συνειρμούς, παρουσιάζονται σαν χρονική «διπλωπία». Με άκμωνα το ίδιο φυσικό περιβάλλον, οι αισθήσεις, τα συναισθήματα και οι σκέψεις, ενεργοποιούνται πάνω σ' αυτούς τους δύο χρόνους. Όταν π.χ. το υποκείμενο, ώριμος άντρας πια και με τα υλικά και μη φορτία της αστικής ζωής, φτάνει δίπλα στο ποτάμι, τότε προκύπτει ένα χρονικό «βάθος πεδίου» που συναιρεί μέσα στην ίδια στιγμή το παρόν με το παρελθόν του. Το ποτάμι δηλαδή, εικόνα και χώρος εμπειριών, συνειρεί τον ένα χρόνο μέσα στον άλλο σύνθετα και αξεδιάλυτα.

*Ακόμα δυο σελίδες για το ποίημα που
'χε φύγει – χρόνια
Τώρα – να κάνει την τύχη του στη με-
γάλη πολιτεία και
Γύρισε· ακόμα κοιμάται τα γένια τού
κρύβουν τα χρόνια
Οι αρβύλες στο έλεος της ξεκούρασης
από τον τρόπο που
Αναπνέει δεν πρόκειται να ξαναφύγει·
θα φυτέψουμε μπιστόνι
Μην μείνουν άνεργα τα χέρια του έρ-
ριξε πολλά νερά φέτος
Τα χωράφια χόρτασαν τα δέντρα χόρ-
τασαν στέκουν περήφανα
Ορθώνουν το φύλλωμά τους προκα-
λούν τον άνεμο οι*

Πέστροφες κολυμπάνε στ' όνειρό του
 τα ελάφια ξεδίψασαν
 Κάθονται στην όχθη μηρυκάζουν την
 τροφή τους μια φέτα
 Φεγγάρι ανεβοκατεβαίνει στο λαρύγγι
 τους το υπόλοιπο σκαρ-
 φαλωμένο στην ιτιά παραμυθιάζει την
 κοιλάδα των
 Ποιητών· δεν χορταίνει να τα βλέπει
 πίνει γουλιά
 Γουλιά την ευτυχία του μυρωδιά από
 σταρένιο ψωμί
 Αρωματίζει το σπίτι τα υπάρχοντά του
 ένα άδειο
 Σακκίδιο δυο-τρία διβλία και το τριμ-
 μένο μπουφάν·
 Δεν χρωστά τίποτε στην πολιτεία ό,τι
 κέρδισε ήταν
 Μονάχα -θήμα το θήμα- η μεγάλη
 απόσταση
 της επιστροφής [...]

Από τ' άλλο μέρος έχουμε ανάλογους συ-
 νειρμούς και από το αστικό περιβάλλον
 προς το φυσικό της γενέτειρας του ποιητή.
 «Μυρωδιές από ζαριζαδικά και φρούτα
 τον γύριζαν/Τριάντα τόσα χρόνια πίσω δε-
 καεξάχρονο αγόρι/Ξαπλωμένο δίπλα στο
 ποτάμι» ή «Γιατί το δάσος ουρλιάζει -ζη-
 τώντας τ' αγρίμι του-/Την ώρα του δεί-
 πνου στην δρύινη τραπεζαρία».

Η Αθήνα, ως σύγχρονη μεγαλούπολη
 και τόπος επαγγελματικής απασχόλησης,
 προκαλεί σχεδόν μόνιμα αρνητικές αντι-
 δράσεις. Ενώ οι αναφορές στο άλλο φύλο,
 που πλάνουν αρκετό χώρο, δηλώνουν τρυ-
 φερότητα, θάμπος ομορφιάς και συχνά
 ερωτικό οίστρο ή επιθυμία. Άλλοτε πάλι η
 ερωτική πραγματικότητα αντιμετωπίζεται
 σαν καταφύγιο όπου ξορκίζονται τα κακά
 δαιμόνια της εποχής ή αλλιώς το εποχιακό
 τραύμα. Πάντως το ερωτικό παρόν -πα-
 ρόν της ενήλικης ζωής- συνδυάζεται σχε-
 δόν πάντα με το ελληνικό μεσογειακό κα-
 λοκαίρι. Το ποιητικό εγώ από την πλευρά
 αυτή, τόσο ως πρόσφατη μνήμη, όσο και ως
 επιθυμία ή φαντασία, είναι συχνά στραμ-
 μένο προς τις καλοκαιρινές ακτές.

Ήταν ανώφελο να σ' ακολουθήσω η
 θάλασσα
 Σε καλούσε στο στήθος μου σπάζαν
 κρύσταλλα
 Έτρεχες γυμνή στην ακτή μ' αναμμένα
 τα μαλλιά σου
 Ώσπου χάθηκες στα νερά μούστειλες
 ένα φεγγάρι
 Μπρούτζινο από παλιό ξεχασμένο
 νανάγιο
 Αγριεύει σαν το ξεκρεμώ και χάνεται

έρχεται
 Πρωί στάζοντας θάλασσα μαλλιιά γορ-
 γόνας κρέμονται στα δέντρα

ή

Σου μιλώ και μ' αποκρίνεται η θάλασσα
 μου μιλάς και σ' αποκρίνεται η θά-
 λασσα
 μεταμορφώνει τα λόγια μας σε κόκκους
 άμμου
 φυλακίζει τις κραυγές μας σ' άδεια κο-
 χύλια
 σχεδιάζει σκελετούς ναυαγίων απ' τις
 χειρονομίες μας

Η σχέση του ποιητικού εγώ με το πολι-
 τικο-κοινωνικό-ιδεολογικό πλέγμα είναι
 κάπως σύνθετη. Αρχικά θα έλεγε κανείς
 πως έχουμε να κάνουμε μ' ένα άτομο αρι-
 στερής απόκλισης. «Το τιμόνι σταματη-
 μένο στις “δέκα μίρες αριστερά”/στη
 μοίρα μας». Ένα άτομο ωστόσο με έντονα
 κριτική στάση απέναντι στα συναφή ζητή-
 ματα. Είναι φανερό π.χ. ότι είναι με το μέ-
 ρος των θυμάτων και των κατατρεγμένων,
 με απόλυτο όμως γνώμονα την πεποίθησή
 του. Έτσι είναι με το μέρος των αριστερών
 που διώχτηκαν από τη δεξιά, αλλά και με
 το μέρος των αριστερών που με τον ένα ή
 τον άλλο τρόπο διώχτηκαν από την αριστε-
 ρά. Ό,τι ωστόσο χαρακτηρίζει γενικότερα
 τη σχέση του με το εποχιακό πλέγμα είναι
 κυρίως η αίσθηση ότι οι συνθήκες υπήρξαν
 εξαιρετικά δύσκολες και αρνητικές. «Γιατί
 ήμουν ένας άσπρος τοίχος/και δέχτηκα όλα
 τα συνθήματα/και στον ιστό μου κυμάτι-
 σαν όλες οι παντιέρες» ή «Γιατί μετρώ τα
 χρόνια μου και μένει/Ένας βροχερός
 Οκτώβρης» ή «η περιοχή της περιουλο-
 γής/Της προετοιμασίας και του μεσημε-
 ριάτικου ύπνου/Είναι Ναρκοθετημένη». Χαρακτηρίζει επίσης αυτή τη σχέση η αν-
 τίληψη της ιστορίας ως φενάκη. Η ποιη-
 τική συνείδηση βρίσκεται συχνά σε αντιδι-
 κία με την ιστορία. «Έμπαινε (το κορίτσι)
 στα όνειρα άγνωστων/Μετάλλων εκεί που
 σχεδιάζεται το μέλλον/Του Πλανήτη ερή-
 μιν της αγωνίας και των/Πραγματικών πε-
 ριστατικών της ζωής μας» ή «τράβηξαν
 κατά το μέλλον ο/Καθένας εξουσιάζοντας
 το δικό του θάνατο καθώς/Σε κάποια σε-
 λίδα της τους είχε στήσει καρτέρι/Η Ιστο-
 ρία». Έχουμε τέλος μια μνήμη τραυματι-
 σμένη από πολλές εμπειρίες της μεταπολε-
 μικής περιόδου. Έτσι έρχονται πολλές φο-
 ρές στην επιφάνεια οδυνηρά εμπειρικά δε-
 δομένα. «Ντουφεκιά στο δάσος διώχον-
 τας πουλιά/Ντουφεκιά στον ύπνο σκορπί-
 ζοντας όνειρα/Ντουφεκιά στη μνήμη σκο-

τώνοντας συντρόφους». Συμπερασματικά
 θα έλεγα πως τα παραπάνω στοιχεία συνι-
 στούν ένα εποχιακό τραύμα στο οποίο η
 αντίδραση του ποιητικού υποκειμένου άλ-
 λοτε παίρνει τη μορφή της οδύνης, άλλοτε
 της διαμαρτυρίας, άλλοτε της ειρωνείας
 και άλλοτε αγγίζει τα όρια της οργής. Στο
 βάθος βέβαια προϋποτίθεται πάντα ένα
 άγρυπνο στοχαστικό πνεύμα. «Κι αν είναι
 να μου μιλήσεις/μίλα μου καλύτερα για την
 Άνοιξη/γιατί χόρτασα δεκάριους λό-
 γους/και στολισμένες σαν ανέραστες γυ-
 ναίκες φράσεις» ή «εικόνες και μυρωδιές
 τον πολιορκούν ως/Το άλλο τετράγωνο με
 τα μεγάλα κτίρια ρουφιάνου/Θυρωροί κλη-
 τήρες καρφιά τον υποδέχονται/Ενώ πίσω
 του δουίζει απειλητικό - ώριμα/Θυμω-
 μένα στάχια - το χαμένο καλοκαίρι».

Πέρα από τα δυο επίπεδα που προανά-
 φερα, σ' ένα τρίτο, συντελούνται λειτουρ-
 γίες που το καθιστούν ιδιαίτερα ποιητικά
 δραστικό. Πρώτα πρώτα η φορά του ποιη-
 τικού εγώ προς τη φύση δεν έχει το συνηθι-
 σμένο φυσιολατρικό χαρακτήρα. Υπάρχει
 εδώ κάτι το χοϊκό, κάπως συγγενικό μ'
 εκείνο του Παπαδίτσα και του Μέσκου,
 αλλά οπωσδήποτε διαφορετικό. Στον
 Πορφύρη η χοϊκότητα έχει το χαρακτήρα
 μιας ευφρόσυνης «σωματικής» επαφής με
 τα στοιχεία και τον κόσμο της φύσης. Μιας
 επαφής που λες και πηγάζει από μια αταξι-
 στική έφεση να ξαναβρεί την αρχέγονη αί-
 σθηση των πραγμάτων. Το βέβαιο πάντως
 είναι ότι η έφεση αυτής της επαφής είναι
 τόσο ισχυρή που αποκτά βαρύτητα υπαρ-
 ξιακού προβλήματος. Οι αναφορές στο πο-
 τάμι με τις πέστροφες, στο δάσος, στο δου-
 νό, στις αίτοφωλιές, στα τζίτζικα, στο γε-
 φύρι, στη βελανιδιά, στο χοροστάσι, στο
 τζάκι, στο σεντούκι κλπ., γίνονται με τέ-
 τοια ένταση που τα αισθάνεται κανείς ως
 στοιχεία μιας βαθιάς διωματικής μέθεξης.
 Η πέστροφα λ.χ. που ακινητεί μέσα στα λα-
 γαρά νερά του ποταμού, δεν είναι απλώς
 μια ωραία εικόνα, είναι κάτι από την πρώ-
 τη, άδολη και βαθιά, επαφή με τα πράγ-
 ματα του κόσμου. Δεν είναι λοιπόν τόσο η
 νοσταλγία της ιδιαίτερης πατρίδας, που
 χαρακτηρίζει τα σχετικά ποιήματα, όσο η
 ένταση της διωματικής μέθεξης με το φυ-
 σικό και το ανθρωπινό περιβάλλον που τε-
 λείται και στον παρόντα χρόνο. Κι είναι,
 καθώς πιστεύω, αυτό που κάνει τον ανα-
 γνώστη να νιώθει τις αναφορές στη φύση
 σαν στοιχεία του βαθύτερου υπαρξιακού
 είναι και όχι σαν απλά περιγραφικά δεδο-
 μένα.

Πήρα τον παλιό δρόμο διαταγός κι
 απαντοχή άραγε

Αριστέα Παπαλεξάνδρου

Άμυνα

Κι αν φεύγω
Δε λυπάμαι
Αφού γι' απόψε
Δεν αφήνω τίποτα:
Άδεια κουτιά
Ακίνητα στη ζέστη
Ακλόνητα στη φρίκη
Άδεια κουτιά
Και κουρασμένα πια κορμιά
Που δε θα με φιλούν
Όπως παλιά
Στ' άδειο λακάκι
Που 'χω μεταξύ λαμού
Και στηθοδέτη

Φύλλον πορείας

Καράδι αραγμένο σε θολά νερά
Ας υποστείς το βάρος μου
Γι' αυτό το καλοκαίρι
Ας υποστείς τη χαρακιά απ' το πέλμα μου
Γι' αυτή την άτολμη στιγμή
Που σε μολύνω

Καράδι σκλαβωμένο στην ακινησία
Κουβάλησε ανάλαφρα τη σάρκα μου
Στη νέα και απρόβλεπτη τούτη πορεία.

Απο-χωρισμός

Σ' αφήνω πίσω
Λατρευτέ αναπτήρα
Δε θα μου χρειαστεί
Παρά ο ήχος σου
Όμως θα σ' ανταλλάξω
Μ' ένα τραγούδι ξεχασμένο
Ίσως να 'ναι καλύτερα
Για σένα και για μένα
Που φεύγω και σ' αφήνω
Στ' άδυστα μιας φυλακής
Βαθιά χωμένο.

Θα σ' έβρισκα; Σαράντα χρόνια δίψα
για τούτη
Την ευλογία της γης σαράντα χρόνια
δίψα για
Τούτο το ποτάμι με τις πέστροφες και
τα μαύρα
Βατόμουρα για ένα ύπνο βαθύ στον
ίσκιο σου μ' όνειρα
Αντρεωμένων· ο αϊτός ξυγιάζονταν
περήφανος σημάδι
Πως υπήρχες χελωνοκαύκαλα ξασπρι-
σμένα
Τώρα φωλιές για γκουστερίτσες πουρ-
νάρια ανε-
μίζοντας φιδοπουκάμισα μ' οδηγού-
σαν κάτω απ' τα
Βλέμματα των αγριμιών καθώς κολυμ-
πούσα σε μια
Πράσινη θάλασσα από φτέρες τοθουνό
φύλακας με το
Δάχτυλο στη σκαντάλη της σιωπής
σκοτεινίαζε κι ο
Ήλιος εχανόταν· ήσουν λοιπόν εκεί
απαράλλαχτη
Από τα χρόνια θεόρατη και πράσινη
διαφεντεύοντας
Μιαν έκταση στέλνοντας ήλιο και
βροχή στις μικρές
Μηλιές που θα πρωτοκαρπίσουν και
σύννεφα στο
Πάπιγκο να μην το χαμηλώνει η μονα-
ξιά

Εξίσου δραστικές είναι οι αναφορές στους

ανθρώπους της πατρίδας και στις εκδηλώ-
σεις τους. Το ίδιο πάθος, η ίδια ένταση
επαφής.

Δεν σε φωνάζω με τ' όνομά σου γιατί
ξέρεις ότι γράφω
Μονάχα για σένα και κείνο το χειρο-
σφίξιμο και το
Πλέξιμο των δαχτύλων – ενώ μας εκμη-
δένιζε το κλαρίνο
Μεταμορφώνοντάς μας σε δυο όμοιες
στάλες της πρωινής δρόσου
Στις καλαμποκιές – για την ανάσα σου
στη φωλιά του
Ώμου μου τα μαλλιά σου σκοτεινό
αδιαπέραστο δάσος το
Βλέμμα σου να μου αλλάζει σεντόνια
εκεί πλάι στο
Νερό του ποταμού – ανάμεσα στις πλη-
γωμένες ιτιές
Από τα μαχαίρια των σηδονιών – και
στις φροντίδες
Των εποχών· στην αγκαλιά της πατρι-
δας επιτέλους.

Το Αιγαίο, όπως έχω πει, συνδυάζεται
με το άλλο φύλο – τη γυναίκα. Εδώ η ερω-
τική διάθεση ενεργοποιείται και μόνο από
τη παρουσία ή τη μνήμη του φυσικού περι-
βάλλοντος. Στις καλοκαιρινές παραλίες η
χοϊκότητα του Πορφύρη παίρνει κυρίως τη
μορφή του αισθησιασμού. Ενός αισθησια-
σμού ωστόσο που πάει πολύ πέρα από τις
αισθήσεις. Τα συναισθήματα και οι σκέ-

ψεις που εκφράζονται έχουν κατά κάποιον
τρόπο αισθησιακό χαρακτήρα. Κατά ανά-
λογο τρόπο και η ερωτική διάθεση αντανα-
κλά στο φυσικό περιβάλλον, που έτσι γίνε-
ται αισθητό σαν συνέχεια του ερωτικού αν-
τικειμένου. Πρέπει πάντως να διευκρινι-
στεί ότι δεν έχουμε να κάνουμε τόσο με
ερωτικά γεγονότα όσο με δυναμικές ερωτι-
κές καταστάσεις. Ό,τι προέχει είναι μια
έντονη ερωτική έφεση η οποία άλλοτε εκ-
δηλώνεται με τη μορφή της νοσταλγικής
μνήμης, άλλοτε της επίκλησης, άλλοτε της
υπόθεσης και άλλοτε της φαντασίας ή της
ονειροπόλησης. Η ερωτική διάθεση βρι-
σκειται πάντοτε σε ετοιμότητα, ενώ η ερω-
τική σχέση, στην πρακτική εκδοχή της,
κατά κανόνα απουσιάζει.

Μ' αυτά τα σπίτια
Στις ακριβές θέσεις των φιλιών
Γυμνά στην αντηλιά μετέωρα στ' όνειρο
Ώσπου γυμνά μέλη να τα ξυπνήσουν
Σφυρίγματα καρδιών ν' αναδέψουν
τα μαλλιά τους
Για να υποδεχτούν το καλοκαίρι
Και φεγγάρια που ανατέλλουν
Απ' το μεσημεριανό τους ύπνο

Είχα ξεθαρέψει το περασμένο καλο-
καίρι
Έλεγα πως όλα τέλειωσαν τραγου-
δούσα κάθε πρωί

Κολυμπούσα μ' ένα δελφίνι πλάι μου
 Ώσπου έφτασε κείνη η συντροφιά
 Με το μελαχρινό κορίτσι
 Πούχε στα χέρια της φωλιές πουλιών
 Και τα μαλλιά της ορμητήρια ανέμων
 Με συνεπήρε ο καϊμός κι άρχισα πάλι
 να γράφω στίχους

Το δραστικό, από ποιητική άποψη, στοιχείο αυτής της ερωτικής έφεσης, πέρα από τον οίστρο της, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και στο γεγονός ότι εκδηλώνεται με φόντο τα γενικότερα εποχιακά δεδομένα. Ανεξάρτητα από τις περιστάσεις, κάτω από τις οποίες ενεργοποιείται, η ερωτική διάθεση τελεί πάντοτε υπό την αίρεση της εποχής. Της εποχής ως σύνολο εμπειριών και γνώσεων του συγκεκριμένου ατόμου. Με αυτές τις συνθήκες η ερωτική δυνατότητα μοιάζει να είναι κάτι σαν τάση χειραφέτησης από τις μνήμες και το κακό παρόν. Ένα δυναμικά ευφρόσυνο ξάνοιγμα «στο εύρος του καλοκαιριού». Εντούτοις, αν και τέτοια τάση, ο έρωτας αποκτάει το δραστικό βάρος του όσο δεν παύει να υποδηλώνει το εποχιακό τραύμα. Να το υποδηλώνει σαν μια αθέλητη γνώση, σαν μια κατάσταση που λανθάνει μέσα του με την αναγκαιότητα της πραγματικότητας. Αυτός ο έρωτας συνεπώς δεν μπορεί να είναι, ούτε πολύ ξέγνοιαστος, ούτε ένα τελεσφόρο διάδημα χειραφέτησης από την εποχή. Είναι ίσως αντιφατικό να λέγεται, αλλά μ' αυτή την προϋπόθεση – της εποχιακής συνάρτησης – αποκτάει μέσα στα ποιήματα την αποτελεσματική βαρύτητά του.

Αυτά σκεφτόμουν
 Και πόσο μπορούσα να κρυφτώ ανάμεσα στις λέξεις
 Ντυμένος στα ρούχα της σκέψης μου
 Κουρελιασμένα απ' τις τόσες προσπάθειες
 Να μη κλαίω τα θράδια
 Αλλά στις παραλίες των ματιών σου υπάρχουν
 Σπάνια δότσαλα και σκίνα που κατηγορίζουν
 Πιασμένα χέρι-χέρι ως τους αφρούς των κυμάτων
 Ξεγελώντας του τουρίστα το μάτι

ή

Άφησέ με να σε χαϊδέψω δάχτυλα κομμένα σύρριζα από
 Παλιές απόπειρες όπουν ακουμπούσα
 άναθαν φωτιές όπουν
 Μιλούσα ανάπειρες πετσοκομμένες
 κραυγές στα πεδία των

Διαδηλώσεων όπουν ονειρευόμουν το
 αναπηδητό του κοριτσιού
 Στις σκάλες της Οδησσού με τη Μάνα
 ντουφεκιωμένη και το
 Μωρό πεταμένο στην αγκαλιά της Ιστορίας

Σχετικά με το πολιτικο-οικονομικο-ιδεολογικό πλέγμα, η ένταση προκύπτει από την προβληματισμένη κριτική στάση του ποιητικού εγώ απέναντι στα συναφή συμβάντα. Είναι σαφές ότι ανήκει στην ευρύτερη περιοχή της αριστεράς, αλλά είναι εξίσου σαφές ότι η ιδεολογία δρίσκεται υπό την προσωπική του αίρεση. Και θα 'λεγα ότι ο προσωπικός του χώρος ορίζεται από μια νοητή περιφέρεια η οποία αποτελεί τον γεωμετρικό τόπο των σημείων που εκδηλώνονται οι προσωπικές αντιδράσεις. Η γραμμή αυτής της περιφέρειας είναι γραμμική εντάσεων. Γιατί η θέση του υποκειμένου απέναντι στα εποχιακά δεδομένα προσδιορίζεται προπάντων από τα σημεία των αντιστάσεων του σε ό,τι αισθάνεται και κρίνει ανοίκειο στον ανθρωπισμό του. Έτσι κάθε μορφή βαναυσότητας, ιδεολογικής δίαισης ή αλλοτρίωσης, ανεξάρτητα από την πηγή της προέλευσής τους, αποτελούν, συναισθηματικά και διανοητικά, σημεία ελέγχου και αντίδρασης. Και συνακόλουθα σημεία έντασης.

ΑΡΗΣ

Πώς παραβιάσες την πύλη της αιωνιότητας
 Στ' άσπρο σου άλογο καβάλα μανρίζοντας
 Περισσότερο το σκοτάδι τα όνειρά μας είναι
 Γκρεμός πρόσεχε αν γλιστρήσεις θα πέσεις
 Δεκαπενταύγουστο στο χοροστάσι με την τηλεόραση το δίντεο το κλαρίνο του Χαλκιά να
 Ζητά δοήθεια έτσι φυλακισμένο στην κασέτα
 Και λίγους σύντροφους συνταξιούχους στον καφεéné
 Να εξαγοράζουν τις τελευταίες τους μέρες
 Κερνώντας νερωμένο τσίπουρο το Χάρο.

Στον τομέα της τεχνικής το βασικό γνώρισμα είναι ο ελεύθερος στίχος που, έξω από λίγες περιπτώσεις, εφαρμόζεται σε όλες τις

ποιητικές συλλογές. Πέρα από αυτό, επιμένοντας σχολαστικά κανείς, θα μπορούσε να επισημάνει ορισμένα επιμέρους σημεία. Πρώτα ότι ο ποιητής χρησιμοποιεί με πολλή φειδώ τα σημεία στίξης, ενώ τα κόμματα τα αποφεύγει ολωσδιόλου. Έπειτα ότι από την τρίτη συλλογή (Τοπία) και μετά προτιμάει να αρχίζει τον κάθε στίχο με κεφαλαίο γράμμα. Πιο ενδιαφέρον όμως είναι το γεγονός ότι από την τρίτη επίσης συλλογή, αλλά περισσότερο συστηματικά στις επόμενες, αρέσκεται σε διασκελισμούς από στίχο σε στίχο. Οι νοηματικές ενότητες δηλαδή των διάφορων φράσεων δεν εναρμονίζονται με τις τομές των στίχων, αλλά συχνά τις δρασκελούν καλύτεροντας ένα μέρος των επόμενων στίχων. Ένα παράδειγμα. Οι τρεις πρώτοι στίχοι από το ποίημα «Έλλειψη» (Τα λαβωμένα, σελ. 51) είναι οι εξής.

Διότι εκείνα που σφάζουν είναι τα
 απραγματοποίητα
 Ταξίδια με τα σφυρίγματα των τραίνων
 στα πρωινά
 Τοπία τα χαμένα στη ραστώνη της ομίχλης όταν

Αν οι στίχοι τέμνονταν σύμφωνα με τη νοηματική ενότητα των φράσεων θα είχαν την ακόλουθη μορφή.

Διότι εκείνα που σφάζουν είναι τα
 απραγματοποίητα ταξίδια
 Με τα σφυρίγματα των τραίνων στα
 πρωινά τοπία
 Τα χαμένα στη ραστώνη της ομίχλης
 Όταν...

Οι διασκελισμοί του Πορφύρη εντείνονται, τόσο από την έλλειψη κομμάτων, όσο και από τα αρχικά κεφαλαία των πρώτων λέξεων των στίχων. Φυσικά δεν πρόκειται για τυχαία ενέργεια του ποιητή. Πολύ περισσότερο μια και εδώ έχουμε να κάνουμε με ελεύθερη στιχογραφία, η οποία επιτρέπει την παράθεση των φράσεων σύμφωνα με τη νοηματική τους ενότητα. Υποθέτω πως η σκοπιμότητα αυτής της εφαρμογής είναι, από το ένα μέρος, να δημιουργεί μια επιπλέον πολυσημία, καθώς έτσι οι νοηματικές ενότητες κατά κάποιο τρόπο ρευστοποιούνται. Και από τ' άλλο μέρος, να εντείνει την προσοχή και την αυτενέργεια του αναγνώστη και συνεπώς να υποκινεί την ενεργότερη συμμετοχή του στην ανάγνωση.

Το ποιητικό έργο του Πορφύρη δεν διεκδικεί ποσοτικές δάφνες. Από το 1961 μέχρι το 1996, σε διάστημα τριανταπέντε χρόνων, κυκλοφόρησε έξι σχετικά μικρές συλλογές. Κατά μέσο όρο μία συλλογή κάθε έξι χρόνια περίπου. Κοιταγμένο από άλλη άποψη αυτό το έργο, εννοώ από την πυκνότητα και την ποιότητα του λόγου του, παρουσιάζει άλλες διαστάσεις. Κι ακριβώς σ' αυτές τις διαστάσεις οφείλει κατά ένα μέρος την ξεχωριστή σημασία του. Πράγματι το πρώτο που θα 'λεγε κανείς για τα κείμενα των ποιημάτων είναι η εκφραστική οικονομία τους. Δεν ξέρω πόσο έχει παιδευτεί ο ποιητής πάνω σε κάθε φράση που μετέχει στη σύνθεση των κειμένων. Τα ίδια πάντως τα κείμενα φαίνονται σαν καλοζυγισμένες ψηφιδωτές συνθέσεις. Έτσι, κρίνοντας από το συνολικό όγκο του έργου και από την εκφραστική του υφή, θα έλεγα πως έχουμε να κάνουμε με το αποτέλεσμα μιας σταγονομετρικής παραγωγής. Πράγμα που σημαίνει ότι η τελική μορφή των κειμένων είναι υποπολλαπλάσιο της αρχικής ύλης από την επεξεργασία της οποίας προέκυψαν. Αν η επεξεργασία της πρώτης ύλης δεν έφτανε σ' αυτό το σημείο, τόσο ιδίως από την άποψη της ψυχικής προεργασίας, όσο και της εργαστηριακής διαδικασίας πάνω στο χαρτί, θα είχαμε ασφαλώς ένα πολύ πιο εκτεταμένο έργο.

Κοιτάζοντας από κοντά το λόγο των ποιημάτων παρατηρούμε ότι, όπως συμβαίνει άλλωστε συχνά στην ποίηση, σημαντικό ρόλο παίζουν οι υπερλογικές σχέσεις των συστατικών μερών. Σχέσεις απροσδόκητες και τόσο πιο ακαριαία δραστικές, όσο πιο ετερόκλητα και απομακρυσμένα συστατικά στοιχεία καθιστούν αλληλέγγυα. Π.χ.

*Το 'να χέρι στο διακόπη και τ' άλλο
Ξεχασμένο στα κατάμαυρα μαλλιά σου.*

*Για όσους γνωρίζουν
η μοναξιά είναι μια άσφαλτος που ξε-
κινά
απ' την καρδιά μου*

*Περνώντας πάντα διαστικοί
Σκύβοντας στο επικίνδυνο σημείο
-Γιατί πάντα κάποιος μας σημαδεύ-
ει-*

*Κρατώντας σφιχτά τον χαρτοφύλακα
Που κάποτε ήταν αυτόματα*

Η ευστοχία δέβαια τέτοιων εκφράσεων

εξαρτιέται από το βαθμό που τα ετερόκλητα μέρη δείχνονται αλληλέγγυα μεταξύ τους. Ενώ φυσικά κάθε στιγμή παραμονεύει η αποτυχία. Στον Πορφύρη το ζήτημα αυτό λύνεται, πέρα από τον οίστρο της στιγμής, χάρη στη διωματική ενδοχώρα του στην οποία παραπέμπει μόνιμα ο λόγος του. Αυτή η ενδοχώρα τού επιτρέπει να πραγματοποιεί υπερλογικούς συσχετισμούς δεδομένων, οσοδήποτε τολμηρών, χωρίς ποτέ να χάνει τον ποιητικό προσανατολισμό του. Η ιδιαιτερότητα που υπάρχει εδώ είναι ο γήινος, αν μπορώ να τον πω έτσι, χαρακτήρας του λόγου του. Συνήθως οι αναφορές του έχουν συγκεκριμένη «χοϊκή» αφηγηρία, από την οποία πραγματοποιούνται καλοζυγισμένα άλματα.

*κόκκινο
'Αλογο δόσκοντας στο λιβάδι καθώς οι
αχτίδες
Γλιστράνε απ' το κορμί του στο γειτο-
νικό δάσος και
Παίρνει φωτιά μνήμη που λαμπαδιάζει*

*Όλα τα πρόσωπα και τα τοπία του Βι-
βλίου είναι
Πραγματικά: μπορώ να σας οδηγήσω
με κλειστά μάτια*

Στο ποτάμι με τις πέστροφες και στη βελανιδιά με
Τον κρεμασμένο καπετάνιο· οι βαθιές
ρυτίδες παραπέμπουν
Στα βαθύσκια φράγγια του Νόστου.

Αλλά κι όταν επιχειρεί πετάγματα σχετικά
αφηρημένα, που τον απομακρύνουν από
τη γήινη βάση του, οι συσχετισμοί που ακο-
λουθούν έχουν πάντοτε συγκεκριμένο εμ-
πειρικό περιεχόμενο.

κι όταν ξημερώσει σε
Τούτη την πολιτεία άγνωστα πουλιά
πετώντας με αργές
Κινήσεις στέλνουν τη σκιά των φτερών
τους στο ρολόι
Μετακινώντας τους δείχτες του συντο-
νίζοντας τις
Κυκλικές κινήσεις με τον σωστό χρόνο
αντικαθιστώντας
Τους εφιάλτες – που αποσύρονται στη
μεγάλη αίθουσα με
τις πανοπλίες – με τη μυρωδιά του
φρέσκου ψωμιού από τον
Φούρνο της γωνίας και το βλέμμα της
κοπέλας που
Θα την ακολουθούσα – αν ήθελε – ως
τα πέρατα του κόσμου.

Ως τη λέξη «εφιάλτες» και την παρενθετική
φράση ο λόγος κινείται αρκετά στη σφαίρα
της φαντασίας. Όλο αυτό όμως συνδέεται
αμέσως μετά «με τη μυρωδιά του φρέσκου
ψωμιού από τον φούρνο της γωνίας και το
βλέμμα της κοπέλας».

Στα πλαίσια των προηγούμενων – υπερ-
λογικές εκφράσεις, λόγος που παραπέμπει
στον υλικό κόσμο του υποκειμένου – εκδη-
λώνεται μια παραπέρα ιδιαιτερότητα. Μια
ιδιαιτερότητα ενδεικτική για την εκφρα-
στική ευστοχία του ποιητή. Ενώ εκείνες
τις υπερλογικές συνάψεις, και δεν είναι λί-
γες, που δίνουν εξιδεικευμένα το στίγμα
της διωματικής ενδοχώρας του ποιητικού
εγώ και ταυτόχρονα τον χαρακτηριστικό
ελκτικό δεσμό των συναπτόμενων μερών.
Είναι νομίζω τα ενδεικτικότερα σημεία
αυτού του εξαίρετου σ' όλο το εύρος του
λόγου. Αξίζει να δούμε μερικά παραδείγ-
ματα.

ενώ μας εκμηδένιζε το κλαρίνο
Μεταμορφώνοντάς μας σε δυο όμοιες
στάλες πρωινής δρόσου
Στις καλαμποκιές

το
Βλέμμα σου να μου αλλάζει σεντόνια
εκεί πλάι στο

Νερό του ποταμού

Όλη νύχτα σ' ονειρευόμουν· κούρ-
νιασες
Στο λογισμό μου σταυροπόδι

τα όνειρά μας είναι
Γκρεμός πρόσεχε αν γλιστρήσεις θα
πέσεις
Δεκαπενταίγουστο από χοροστάσι

Οι συνειρμοί των παραπάνω φράσεων,
ενώ θα μπορούσαν να πάρουν διάφορες
άλλες κατευθύνσεις, οδηγούν εκεί που αν-
ταποκρίνεται η εμπειρική ιδιαιτερότητα
του ποιητικού υποκειμένου. Η μουσική
του κλαρίνου λ.χ. έχει τη δυνατότητα να
προκαλέσει ποικίλους συνειρμούς και
ανάλογες «μεταμορφώσεις». Εδώ η επί-
δραση αυτής της μουσικής οδηγεί «σε δυο
όμοιες στάλες πρωινής δρόσου στις καλαμ-
ποκιές». Πρέπει να έχει ζήσει κανείς την
πρωινή εικόνα των καλαμποκιών με τη
δρυσιά, σαν παρθενική αποκάλυψη, για να
την έχει τόσο έντονα μέσα του φυλαγμένη
και να της δίνει τέτοιο νόημα. Το ίδιο, με
διαφορετικό τρόπο, ισχύει και για τα άλλα
παραδείγματα.

Η χρήση υπερλογικών εκφράσεων στον
ποιητικό λόγο είναι κάτι συνηθισμένο. Εί-
ναι άλλωστε αρκετά εύκολο, ιδίως μετά το
μάθημα του υπερρεαλισμού, να κατα-
σκευάζει κανείς τέτοια σχήματα και μάλι-
στα αλυσιδωτά. Το δύσκολο είναι να τους
δίνει ζωή. Να τα πραγματώνει δηλαδή με
οργανικό λόγο, ο οποίος να φανερώνει ότι
έχει βαθιά διωματική αφετηρία και να εί-
ναι ποιητικά δραστικός. (Στις τελευταίες
συλλογές του Ελύτη υπάρχουν πολλά εντυ-
πωσιακά υπερλογικά σχήματα. Στις περισ-
σότερες περιπτώσεις ωστόσο είναι εγκεφα-
λικές κατασκευές ποιητικά αδρανείς. Ορι-
σμένοι βέβαια, που λιβάνιζαν τον ποιητή
μετά το Νόμπελ, έτρεχαν κάθε φορά να τα
εκθειάζουν όλα με εμφαντικούς τόνους.) Ο
λόγος του Πορφύρη υποδηλώνει ορισμένη
κράση υποκειμένου. Και μαζί όσα συν-
δέονται με το παρελθόν και το παρόν αυτού
του υποκειμένου. Τη στάση του απέναντι
στον κόσμο, τις καθημερινές αντιδράσεις
του, τις ευαισθησίες του, το ρυθμό της ομι-
λίας του, την πίστη του σε ό,τι λέει, τον έν-
τονο συναισθηματισμό του, το αίσθημα δι-
καιοσύνης που το κατέχει κ.λ.π. Είναι λό-
γος οργανικός, ισορροπημένος στα μέτρα
του εκφραζόμενου. Δεν υψώνει ποτέ επι-
δεικτικά τον τόνο, ούτε ξεστρατίζει ερήμην
του αντικειμένου του. Μ' άλλα λόγια ο
Πορφύρης δεν γράφει για να τιλοφορεί-
ται ποιητής. Απλώς εκφράζεται από εσω-

τερική ανάγκη, έχει κάτι να πει, το λέει όσο
καίρια και απλά μπορεί και τίποτε άλλο.
Τα άλλα είναι κοσμικότητες που δεν του
ταιριάζουν και δεν τις στέργει. Γι' αυτό άλ-
λωστε μέχρι τώρα περνάει λάθρα η ποίησή
του. Έχει τυπώσει άπαξ τις συλλογές του,
τις έχει κυκλοφορήσει σε στενό κύκλο και
παραμένουν σχεδόν άγνωστες.

Σκέφτομαι ωστόσο πως υπάρχουν ανα-
γνώστες που θα ήθελαν να έρθουν σ' επαφή
με την ποίησή του, αλλά αδυνατούν επειδή
τα βιβλία του είναι δυσεύρετα. Επιπλέον
είναι κρίμα να μένει στο περιθώριο μια τέ-
τοια δουλειά, όταν κυκλοφορεί και προ-
βάλλεται καθημερινά τόση ασήμαντη στι-
χουργία. Από την άποψη αυτή θεωρώ
αναγκαίο να γίνει σύντομα μια επίτομη έκ-
δοση του έργου του και να κυκλοφορήσει
ευρύτερα. Ελπίζω να συγκατανεύσει προς
την κατεύθυνση αυτή κι ο ποιητής που δεν
ενδιαφέρεται και μάλλον αποστρέφεται
ενέργειες που συμβάλλουν στη δημόσια
προβολή. Αλλά εδώ δεν πρόκειται για θέμα
προβολής.

